

УДК 725

Радомська В. Р., Мікічур Н. В.

Інститут архітектури, Національний
університет «Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА КНИЖКОВИХ САЛОНІВ

Радомська В. Р., Мікічур Н. В. Формування предметного середовища книжкових салонів. В статті розглядається історіографія формування книжкових салонів, їх типологія і сучасна предметно-просторова організація. Розвиток сучасних технологій відкинув пласт історично утворених книжкових просторів, серед яких є книжкові салони. Однак, прогресивна верства читачів із задоволенням відвідує такого типу заклади, що актуалізує цей напрям у сьогоденні. Мета дослідження полягає у визначенні типології та історичних тенденцій на шляху формування предметно-просторового середовища книжкових салонів для інспірації у сучасність. Для розкриття поставленої проблематики у дослідженні були використані загальнонаукові методи дослідження: ретроспективний та порівняльний аналізи, емпіричні спостереження. Результати дослідження розкрили певну специфіку для формування образної скерованості у проектуванні сучасних громадських просторів книжкових салонів.

Ключові слова: книга, салон, простір, предметний дизайн, образотворення.

Радомская В. Р., Микичур Н. В. Формирование предметной среды книжных салонов. В статье рассматривается историография формирования книжных салонов, их типология и современная предметно-пространственная организация. Развитие современных технологий отверг пласт исторически образованных книжных пространств, среди которых книжные салоны. Однако, прогрессивные читатели посещают такие заведения, что актуализирует это направление в современном дизайне. Цель исследования заключается в определении типологии и исторических тенденций на пути формирования предметно-пространственной среды книжных салонов для инспирации в современность. Для раскрытия поставленной проблематики в исследовании были использованы общенаучные методы исследования: ретроспективный и сравнительный анализы, эмпирические наблюдения. Результаты исследования раскрыли определенную специфику для формирования образной направленности в проектировании современных общественных пространств книжных салонов.

Ключевые слова: книга, пространство, предметный дизайн, образ, образотворчество.

Radomska W., Mikichura N. Formation of objective space of the book salons. The article deals with the history of book saloons, its typology and modern challenges of objective space organization. **Background.** The development of modern technology field threw back historically formed book platforms meant, among which book salons. However, the progressive groups of society, attend such establishments that makes this stream of objective space design of current importance now. **Objectives.** The aim of the research is determination of the typology and historical tendencies of formation of the objective space of book salons with a view to inspiring in modern design practice. **Methods.** General science methods of research as retrospective and comparative analysis, empirical observations, were used to cover the formulated problems. **Results.** The results of the research revealed certain specificity for the formation of graphic tendency in design of modern civic spaces of book salons. **Conclusions.** As the result of the research the conclusion was made that the book industry had a long period of development and formation. Having studied the retrospective of the occurrence of the book trade we can effectively apply the best examples for the maintenance of the popularity of book industry.

Keywords: book, salon, space, objective design, image, form creation.

Постановка проблеми. Великий французький філософ Денні Дідро сказав: «Люди перестають мислити, коли перестають читати» [10]. В контексті сучасних технологій, друкована продукція втрачає свою популярність, що провокує культурну деградацію соціуму, яка супроводжується закриттям книжкових магазинів і зменшенням популярності бібліотек. Ще двадцять років тому книга була щоденним посібником та атрибутом життя, книгарні виконували ролі літературних клубів, що зосереджували у собі не лише інтелігенцію, але й простих пересічних мешканців, тим самим об'єднуючи між собою людей різних верств населення. Саме тому у дослідженні піднято питання вивчення першоджерел книжкової галузі, на основі котрих формується база найкращих типологічних зразків для збереження популярності книжкової індустрії застосовуючи нове образно-стилістичне вирішення книжкових салонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. С. Рейсер [2], А. Якоб [3], Джоананта Т. Пекац [4: 3], Н. Аронсон [5] та Н. Галоссо [6] у своїх публікаціях висвітлили зародження книжкових салонів та їх існування протягом Х–XVIII ст., де описуються стильові особливості, теми світських бесід та видатні особи. Після початку Першої світової війни жодних відомостей про місцезнаходження салонів невідоме, оскільки вони стали підпільними, а згодом практично зникли. Сучасних публікацій про салони сьогодення також немає, а разом з тим і рекомендацій по реорганізації книжкових клубів теж.

Достатньо значний візуальний ряд світових аналогів літературних салонів репрезентують на сайтах електронних ресурсів [1; 7; 8; 9; 11].

Мета дослідження. В дослідженні поставлено завдання прослідкувати ретроспективу та типологію формування предметно-просторового середовища книжкових салонів та їх інтегрування у сучасний дизайн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток книжкової індустрії сягає часів до нашої ери, коли перші спроби письма з'являлися на дерев'яних та глиняних дощечках. Згодом їх заміником стала шкіра, тканина, папірус. Але, власне, поява рукописних книг на пергаменті дала початок розвитку книжкової індустрії. Умовно її можна поділити на шість періодів:

I період — до нашої ери — початок нашої ери. Характерна особливість — поява роздрібно-ї торгівлі. Перші згадки про роздрібну торгівлю з'являються ще у V ст. до н. е. у Римі [11]. Перші книги були рукописними і коштували дорого, тому залишались предметом розкоші для заможних і знатних соціальних верств. В 859 р. н. е. з'являється перший університет, що зробило освіту більш доступною [11]. І саме з цього часу книжкова індустрія стає не предметом розкоші, а набирає своєї популярності й серед бідніших верств населення.

II період — XV–XVII ст. У цей час книжкова продукція користується такою популярністю, що роздрібна торгівля не може задовольнити попиту. Тому з'являються книжкові лавки. Перші книжкові лавки з'явилися у Європі (Лондон–Париж–Рим) і належали вони видавцям [11]. Саме у цей період з'являються перші літературні салони, де збиралася місцева інтелігенція та представники титулованої родини і обговорювали літературні та політичні новинки суспільства [1].

III період — XVII–XVIII ст. У цей період салони набули більш широкого розповсюдження. Окрім аристократії, подібні зібрання влаштовували відомі культурні діячі, організовуючи публічні виступи та декламації відомих митців словесності. Коли у Європі книжкова індустрія захопила всі верстви населення, то в Америці лише з'являються перші приватні книжкові лавки, що належать видавцям. Здебільшого в них продавали періодичні видання та літературу місцевого видавництва [11]. У цей же період розвиток книжкової сфери розпочинається і в Україні [11]. Цьому сприяють спеціальні торгові ряди на т. зв. базарах, а перші книжкові лавки з'являються у кінці XVII ст.

IV період — XIX — поч. XX ст. Книжкова індустрія стає однією з провідних. Починають відкриватися книжкові магазини, де зібрана колекція творів різних типологічних груп, жанрів. Книги стають доступними для споживача будь-якого класу. Саме на зламі століть формується чітка дефініція поняття *книжкових салонів*. Просвітництво і соціальна

активність спричиняють до спонтанного утворення салонів в приміщеннях кав'ярень, клубів, приватних помешканнях тощо. Певні геополітичні обставини сприяли функціонуванню підпільних клубів — читалень.

V етап — II половина XX ст. Після Другої світової війни відбувся певний занепад в книжковій індустрії. Проте різкий занепад згодом стає прогресом, і книжкова індустрія стає не менш популярною, ніж століття тому. У кінці XX ст. у Європі та Америці набуває популярності новий винахід людства — Інтернет, і у книжковій сфері відбуваються певні зміни. Для збереження попиту, книжкові магазини реорганізуються у т. зв. Доми книги і багатофункціональні супермаркети, таким чином поєднуючи у собі риси не тільки книгарні, але й музичного клубу, бібліотеки нового функціонального типу.

VI етап — I половина XXI ст. Багато книгарень, втративши відвідувачів, почали закриватися, ті, що збереглися, об'єднуються з музичними клубами, ресторанами, кінотеатрами і перетворюються у центри дозвілля та клуби, салони, центри книг; формуються інтерактивні і мультимедійні бібліотеки нового типу (див. Табл. 1).

Відповідно до ретроспективи розвитку книжкової продукції, функціональні книжкові простори класифіковані на базові *типологічні групи*:

- 1) до нашої ери — початок нашої ери — *роздрібна торгівля: базари і ринки; приміщення: бібліотеки;*
- 2) XV–XVII ст. — *книжкові магазини, крамниці, салони;*
- 3) XVII–XVIII ст. — *ярмарки, крамниці, салони;*
- 4) XIX — поч. XX ст. — *книжкові магазини, бібліотеки;*
- 5) II пол. XX ст. — *Дім Книги, супермаркет;*
- 6) I половина XXI ст. — *крамниці, книжкові клуби (салон + книжковий магазин); інтерактивні і мультимедійні бібліотеки тощо.*

Предметом дослідження виступає поняття *Салон* (фр. *salon* — кімната, вітальня, від італ. *sala* — зал) — літературний, художній або політичний гурток обраних осіб, які збираються в приватному будинку, з метою обговорення, дискусії чи декламації. Виникнення салону зазвичай пов'язане з французьким літературним та філософським рухом XVII–XVIII століть, хоча перші салони з'явилися в Італії вже у XVI столітті. В Італії XIV–XV століть з'являються гуртки, гості яких обговорювали літературно-філософські новинки, а також твори мислителів Античності [1]. Перший літературний салон Парижа був заснований Катериною де Вігон, маркізою де Рамбул'є (роки життя: 1588 – 1655) і її дочкою Юлією стихійно. Оскільки Маркіза де Рамбул'є була надто хворою, щоб відвідувати відкриті засідання, вона вирішила збирати інтелігенцію у себе в будинку. Так виникла ідея проводити літературні вечори в приватних мастьках знатних дам. Салон був відкритий в 1617 році, для прийому гостей була виділена велика зала-приймальня —

Рис.1.1 «Салон маркизи Рамбул'є»
[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://expositions.bnf.fr/bosse/grand/080.htm>
(10.04.2014)

Рис.1.2 «Салон мадам Жоффрен(1755 р.)»
[Електронний ресурс]: Вікіпедія –
Режим доступу: [http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_\(gathering\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_(gathering))
(11.03.2014)

Рис.1.3 «Салон Марієтти Санчес»
[Електронний ресурс]: Вікіпедія – Режим доступу:
[http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_\(gathering\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_(gathering))
(11.03.2014)

Рис.1.4 «Салон в середині 19 ст.» Росія
[Електронний ресурс]: Вікіпедія – Режим доступу:
[http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_\(gathering\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_(gathering))
(11.03.2014)

Рис.1.5 «Салон в середині 19 ст.» Росія
[Електронний ресурс]: Вікіпедія – Режим доступу:
[http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_\(gathering\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_(gathering)) – (11.03.2014)

Рис.1.6 «Книгарня при салоні» Львів
[Електронний ресурс]: Lviv4you – Режим
доступу: <http://www.lviv4you.com/ru/dosug-vo-lvove/archiv/462-книгоиздательство-львова.html>
(27.10.2014)

Рис.1.6 «Літературний салон Губринович і син», Львів
[Електронний ресурс]: – Режим доступу:
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=564341300277610&set=a.500185703359837.115446.500183736693367&type=1>
(11.03.2014)

Рис.1.7 «Літературно-мистецька спілка» Львів
[Електронний ресурс]: – Режим доступу:
<http://www.panoramio.com/photo/82069917>
(11.03.2014)

Рис.1.8 «Літературно-мистецька спілка» Львів
[Електронний ресурс]: – Режим доступу:
<http://io.ua/20223854> - (11.03.2014)

Рис.1.9 «Вітальня-кафе Daikanyata T-Site», Токіо
[Електронний ресурс]: – Режим доступу:
<http://eatocracy.cnn.com/2012/01/23/manga-maids-need-not-apply-japans-high-end-concept-cafes-come-of-age/>
(12.04.2013)

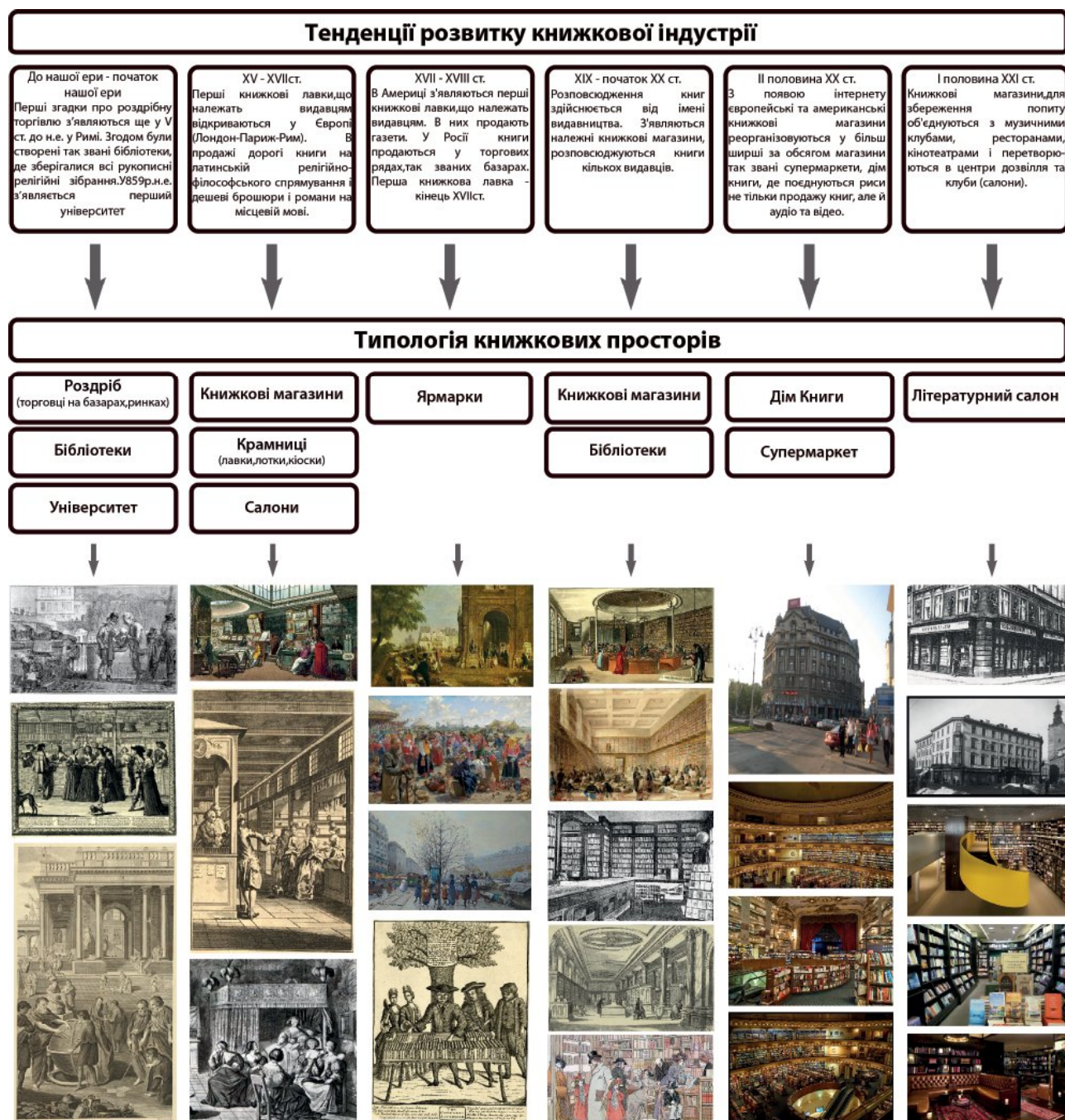
Рис.1.10 «Інтер'єр літературного салону
«Pen Parentis» у Нью Йорку»
[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.penparentis.org/> (12.04.2013)

Рис.1.11 «Інтер'єр кафе «Кабінет»
у Львові»
[Електронний ресурс] –
Режим доступу:
http://thehoort.blogspot.com/2012/09/blog-post_27.html (7.04.2013)

Рис. 1. Аналоги ретроспективи літературних салонів

Таблиця 1

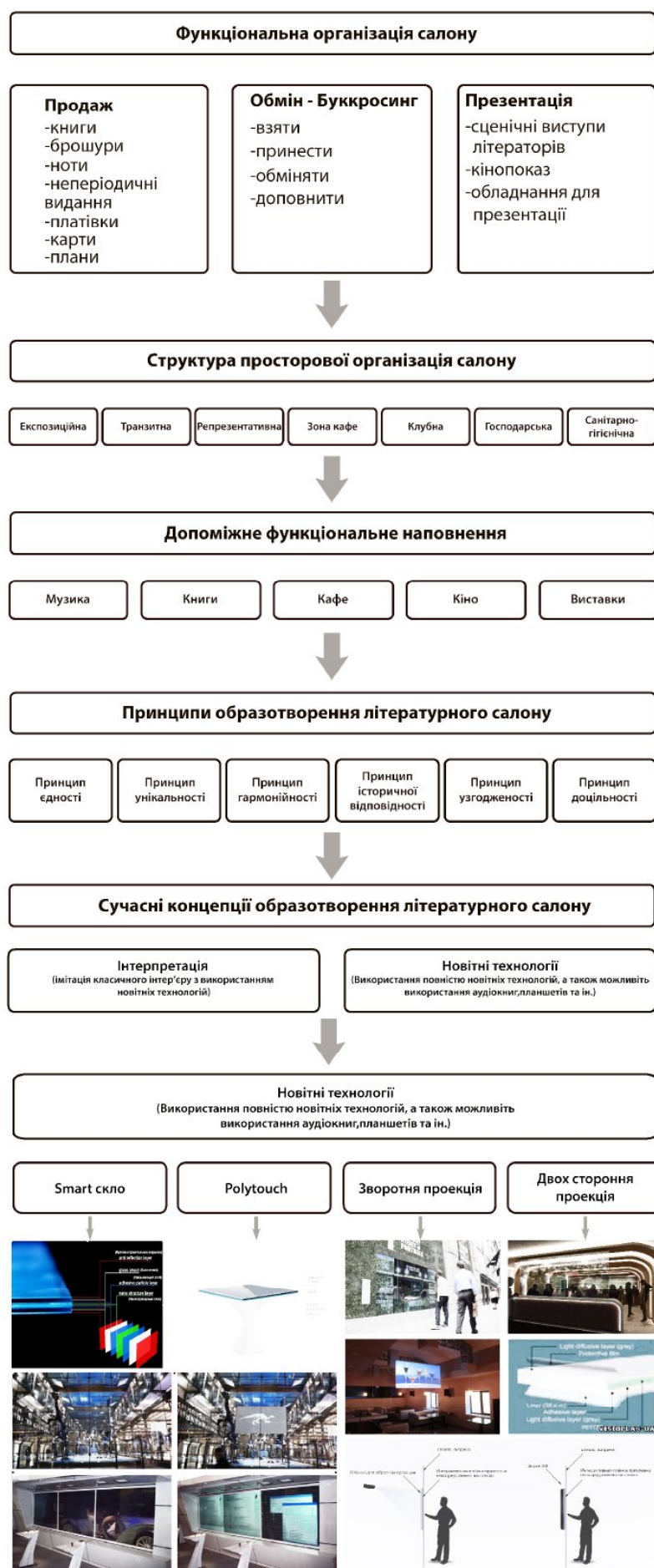

салон. У XVIII–XIX ст. у багатьох великих містах Європи були створені салони по паризькій моделі, хоча вони не були настільки помітними, як їх французькі аналоги. В Аргентині відомою постаттю була Марієтта Санчес [7]. Першим в історії Росії салоном, що виник в Петербурзі 50-х років XVIII ст., вважається салон графа Ів. Шувалова, який тісно пов'язаний із французькою традицією салонної культури [1].

Літературні салони у Львові. Точної дати виникнення літературних салонів у Львові немає, відомо тільки, що більшість із них діяла не офіційно. Також, на відміну від європейських попередників, львівський літературний салон носив назву «Літе-

ратурно-мистецький клуб», який вперше згадується у кінці XIX — поч. XX ст. За архівними згадками, один із них діяв на вулиці Театральній, 9 у славнозвісній книгарні «Губринович та Шмідт». Діяльність цієї фірми розпочалася у 1868 р. та продовжувалася до 1939 р.. Її засновником став Владислав Людвіг Губринович, який спільно з Владиславом Шмідтом придбав колишню книгарню Г. Калленбаха та відкрили на її місці власну. Саме у стінах цього закладу збиралася знатна інтелігенція і декламували свої вірші відомі українські письменники. У вересні 1939 р. після приходу радянської влади книгарня була конфіскована. Другим місцем була вулиця Підвальна, 3 (де до війни була редакція польськомов-

Таблиця 2

ної єврейської газети «Chwila»), де було створено спілку письменників, яка діяла в рамках Літературно-Мистецької спілки, в яку об'єдналися 32 письменники. У 1942 р. прибув Т. Осьмачка, і незабаром у літературно-мистецькому клубі відбувся його творчий вечір [9]. Третім найбільш відомим закладом, в якому регулярно відбувалися офіційні літературні вечори, була кав'ярня «Монополь» за адресою пл. Адама Міцкевича, 8, яке діяло тут з 1902 р. На той час цей заклад заміняв клуб, бо тут відбувалися різноманітні політичні та культурні дискусії, зустрічі. Відомий любитель «атмосферних місць» Іван Якович Франко також не оминав кав'ярню і часто навідувався сюди, щоб почути думку сучасної молоді та поринути у світ поезії та літератури. Проте 1908 р. будинок був зруйнований і славнозвісний «Монополь» назавжди залишився в історії літературного життя Львова початку XX ст. На цьому місці у 1911 р. розпочалося будівництво першого «хмарочосу» у Львові, більш відомого нам зараз як «Дім книги» або ж будинок Шпрехера [8]. Особливе місце у цій системі віднови культурологічного рівня суспільства та розвитку українського книговидавництва у свій час несли хати-читальні «Просвіта», які були популярними на початку століття (до 1939 р.) в селах Галичини, однак повністю зникли з культурологічного простору у др. пол. XX ст. і в перші десятиліття XXI ст. (див. Рис. 1).

Висновки. Дослідивши основні тенденції трансформації книжкової індустрії, сформовано відповідну теоретичну базу, а саме виокремлено шість основних періодів. Згідно із хронологією, відповідно до функції, сформовані типологічні особливості книжкових просторів. Будь-якій типологічній групі книжкового простору відповідає певна функція та відповідне предметне наповнення. Книжкова індустрія пройшла довгий етап розвитку і становлення, набуваючи нових функціональних напрямків, удосконалювала та диктувала нові форми для предметно-просторового вирішення певних приміщень, і, зберігши свої основні функції, дійшла до наших днів.

Перспективи подальших досліджень, які торкаються проблематики книжкових салонів сучасності, заповнять малодосліджену нішу на шляху формування нових за формою, естетично привабливих, ергономічно функціональних дизайнерських рішень. Тому на даному етапі надзвичайно важливо, дослідивши першоджерела виникнення книжкової торгівлі, винести найкращі риси і застосувати їх для збереження популярності книжкової індустрії та інспірувати їх в сучасному дизайні предметно-просторового середовища (див. Табл. 2).

Література:

1. Salon (gathering) [Електронний ресурс]: Вікіпедія — Режим доступу: [http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_\(gathering\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_(gathering)) — (11.03.2013).
2. Рейсер С., Аронсон М. Литературные кружки и салоны / С. Рейсер, М. Аронсон. — М.: Аграф, 2001 (I изд. — Л., 1929) — С.14–17.
3. Jacob A. Il y a un siècle — quand les dames tenaient salon / A. Jacob. — Paris: Editions A. Seydoux, 1991 — P.44 - 48
4. Jolanta T. Pekacz, Conservative Tradition In Pre-Revolutionary France: Parisian Salon Women / T. Jolanta. — New York: Peter Lang, 1999 — P. 3
5. Aronson Nicole. Madame de Rambouillet ou la magicienne de la Chambre bleue / Nicole Aronson. — Fayard, Paris, 1988 — P. 3–10
6. Galasso, Norberto . Seamos libres y lo demás no importa nada [Let us be free and nothing else matters] /Galasso, Norberto /— Buenos Aires: Colihue, 2000 —102 p.
7. Элегантная жизнь Франции [Електронний ресурс]: Веб архив — Режим доступу: <http://web.archive.org/web/20070429040311/http://www.madame.boom.ru/salon.html> (21.10.2014).
8. Історія однієї львівської кав'ярні [Електронний ресурс]: Горіх — Режим доступу: http://gorih.com.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=681&Itemid=112 (21.10.2014).
9. Літературний Львів першої половини ХХ ст. [Електронний ресурс]: Карта Львова — Режим доступу: <http://map.lviv.ua/statti/ilnyckij.html> (21.10.2014).
10. Хто перестає читати, той перестає мислити [Електронний ресурс]: Petrovo — Режим доступу: <https://sites.google.com/site/petlib2008/зв'язок-зі-змі/ми-для-змі/publikaciie-2007-roku/x-to-perestaie-chitati-toj-perestaie-misliti> (21.10.2014).
11. История книги [Електронний ресурс]: Вікіпедія — Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/История_книги (21.10.2014).